

УДК 342.5:347.9

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-8\(26\)-530-537](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-8(26)-530-537)

Берч Вероніка Вікторівна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права та порівняльного правознавства, юридичний факультет, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», пл. Народна, 3, м. Ужгород, 88000, тел.: (0312)61-33-21, <https://orcid.org/0000-0002-3837-4724>

ОСОБЛИВОСТІ З'ЯСУВАННЯ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ «РЕАЛІЗАЦІЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ»

Анотація. Встановлено, незважаючи на конституційне закріплення принципів здійснення судової влади, відсутність єдиного підходу до розуміння реалізації судової влади підтверджує, що потреба в дослідженні і аналізі цієї правової категорії є очевидною. Визначення та зміст правової категорії «реалізація судової влади» станом на сьогодні залишаються неоднозначними, що створює теоретичні та практичні труднощі у правозастосуванні, а також викликає потребу в подальшому науковому дослідженні для забезпечення цілісного та послідовного підходу до тлумачення її сутності та особливостей.

Визначено, судова влада має різні підходи до свого визначення у контексті філософських концептів «форма» та «спосіб». Форма розглядається крізь призму існування змісту судової влади та включає структуру судової системи, організацію судових органів, а також процесуальні норми, за якими здійснюється судочинство. Спосіб, з іншого боку, є порядком застосування сил і ресурсів судової системи та передбачає конкретні методи і засоби, за допомогою яких судова влада реалізується на практиці. Форма судової влади забезпечує її структурну цілісність і організаційну стабільність, тоді як спосіб реалізації визначає ефективність і дієвість її застосування. Синергія цих компонентів забезпечує цілісне розуміння судової влади як невід'ємного елемента правової системи у демократичній державі.

Резюмовано, реалізація судової влади — це процес виконання судовими органами свого функціонального призначення, котрий передбачає правосуддя, судовий контроль, судове самоврядування та участь народу через різні форми залучення. Так, судова влада має специфічні функції, які визначають її роль у системі державно-владних органів. До прикладу, правосуддя безперечно є основною формою реалізації судової влади, котра передбачає різні види судочинства (конституційне, цивільне, кримінальне, адміністративне тощо), а участь у реалізації судової влади є серед іншого закріпленою у Конституції

України через інститут суду присяжних, котрий у свою чергу є відображенням принципу народного суверенітету та визнання народу повноцінним суб'єктом державної влади.

Ключові слова: реалізація судової влади, правосуддя, судовий контроль, судові самоврядування, участь народу, правозастосування, судово-правова реформа.

Berch Veronika Viktorivna Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Constitutional Law and Comparative Jurisprudence, Faculty of Law, Uzhhorod National University, Sq. Narodna, 3, Uzhgorod, 88000, tel.: (0312)61-33-21, <https://orcid.org/0000-0002-3837-4724>

FEATURES OF CLARIFYING THE ESSENCE AND CONTENT OF THE LEGAL CATEGORY «IMPLEMENTATION OF JUDICIAL POWER»

Abstract. It has been established that despite the constitutional enshrinement of the principles of judicial power, the absence of a unified approach to understanding the implementation of judicial power confirms the obvious need for research and analysis of this legal category. The definitions and content of the legal category "implementation of judicial power" remain ambiguous today, creating theoretical and practical difficulties in law enforcement and necessitating further scientific investigation to ensure a coherent and consistent approach to interpreting its essence and content.

It has been determined that judicial power has various approaches to its definition within the context of philosophical concepts of "form" and "method." The form is examined through the prism of the existence of judicial power and includes the structure of the judicial system, the organization of judicial bodies, and procedural norms governing judicial proceedings. The method, on the other hand, refers to the application of the judicial system's powers and resources and involves specific methods and means by which judicial power is implemented in practice. The form of judicial power ensures its structural integrity and organizational stability, while the method of implementation determines its effectiveness and efficiency. The synergy of these components provides a comprehensive understanding of judicial power as an integral element of the legal system in a democratic state.

In summary, the implementation of judicial power is the process by which judicial bodies perform their functional purpose, encompassing justice, judicial control, judicial self-governance, and public participation through various forms of involvement. Judicial power has specific functions that define its role within the

system of state authority. For example, justice is undeniably the primary form of implementing judicial power, which includes various types of jurisdiction (constitutional, civil, criminal, administrative, etc.), and public participation in the implementation of judicial power is enshrined in the Constitution of Ukraine through the institution of the jury, reflecting the principle of popular sovereignty and recognizing the people as a full-fledged subject of state power.

Key words: implementation of judicial power, justice, judicial control, judicial self-governance, public participation, law enforcement, judicial reform.

Постановка проблеми. Незважаючи на конституційне закріплення принципів здійснення судової влади, відсутність єдиного підходу до розуміння реалізації судової влади підтверджує, що потреба в дослідженні і аналізі цієї правової категорії є очевидною. Визначення та зміст правової категорії «реалізація судової влади» станом на сьогодні залишаються неоднозначними, що створює теоретичні та практичні труднощі у правозастосуванні, а також викликає потребу в подальшому науковому дослідженні для забезпечення цілісного та послідовного підходу до тлумачення її сутності. Крім того, сучасний стан реалізації судової влади в Україні потребує постійного вдосконалення та реформування, зокрема, у сфері вдосконалення правозастосування, посилення ролі суддівського самоврядування та забезпечення більш активної участі народу через механізми громадського контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджувану проблематику вивчали у своїх наукових працях такі вчені як А. Баштанник, С. Глущенко, О. Гуменний, В.Завидняк, С. Іваницький, Р. Куйбіда, О. Кучинська, Н. Максименцева, В.Лозовий, В. Нор, М. Пенцов, С. Прилуцький, О. Скрипнюк, А. Солодков, В.Тернавська, Н. Фоміцька, В. Щерба, О. Яновська та інші науковці.

Метою статті є з'ясування сутності і змісту поняття «реалізація судової влади».

Виклад основного матеріалу. Розділ VIII Конституції України 1996 року описує основи організації та функціонування судової влади в Україні та має назву «Правосуддя», а не «Судова влада», хоча охоплює не лише принципи здійснення правосуддя як форми реалізації судової влади, але й закріплює основи інших конституційно-правових форм її реалізації, таких як судовий контроль, судове самоврядування [1], а також участь народу у реалізації судової влади через суд присяжних. При цьому також слід враховувати, що поняття судової влади та правосуддя не є ідентичними за змістом [2].

Також слід звернути увагу, що є і окреме поняття «судова система», котре не може розглядатися виключно як сукупність окремих судів, що

входять до її складу. Хоча суди є основними елементами судової системи, важливо враховувати, що між цими елементами існують складні зв'язки та відносини, які визначають специфіку їх функціонування. Для судової системи характерна ієрархічність, тобто існування різних рівнів судів, кожен з яких має свої повноваження та компетенцію, багаторівневність, де кожен рівень виконує свою роль і має свою спеціалізацію та юрисдикцію, а також структурованість [3]. Таким чином, судова система є складним і організованим державним «утворенням», де взаємодія між її складовими елементами забезпечує ефективне здійснення судочинства та захист прав і свобод громадян.

Забезпечення захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав та законних інтересів юридичних осіб, держави і суспільства, гарантованих Конституцією та законами України, здійснюється через правосуддя у відповідних процесуальних формах судочинства. Судова система повинна функціонувати таким чином, щоб кожен мав можливість захистити свої права в судовому порядку. Визначення юрисдикції судів є ключовим аспектом цього процесу. Водночас організаційно-правові принципи, серед яких незалежність суддів, гласність судового процесу, доступність правосуддя, змагальність процесу, забезпечення права на захист, презумпція невинуватості, а також право на оскарження судового рішення, є фундаментальними для здійснення конституційного права на судовий захист. Власне, вони і створюють основу для справедливого і неупередженого судового процесу, де кожен має рівні можливості для захисту своїх прав [4]. Відтак судовий захист прав і свобод людини і громадянина вважається основною функцією судової влади. Основною формою реалізації судової влади є правосуддя, яке включає цивільне, адміністративне, господарське, кримінальне та конституційне судочинство [5].

Підкреслимо, що правосуддя виконує ключову роль у судовій системі влади, реалізуючи свою функцію через розгляд судових справ, керуючись принципами законності, справедливості та моральності. В контексті соціальних і культурних цінностей, правосуддя відображає юридичну політику держави, орієнтуючи свою діяльність на захист прав і свобод громадян, а також на підтримку соціальних, економічних і правових основ суспільства. Основні соціальні цінності виявляються через правосуддя, яке є специфічною формою реалізації судової влади [6].

Специфіка діяльності судової влади полягає в тому, що, хоча суди є частиною єдиної системи органів державної влади і функціонують в контексті державних інститутів, їх роль і функції відрізняються від інших органів влади. Судова влада не є лише елементом державної влади; натомість вона підпорядкована винятково праву та закону, які є найвищими цінностями для регулювання державних і суспільних відносин, забезпечує захист прав і

свобод громадян, а також регулює взаємодію між державою та суспільством через застосування правових норм [7].

Особливості реалізації судової влади визначаються через вивчення динаміки судових процесів. При цьому правозастосування виступає як важлива стадія в механізмі правового регулювання, оскільки судові акти є засобами, що реалізують такі норми. Таким чином, механізм реалізації судової влади має правозабезпечувальний характер, адже його основна мета — забезпечити права і свободи через діяльність судової влади. Реалізація судової влади та її подальший розвиток в значній мірі залежать від ходу судово-правової реформи. Головна мета цієї реформи полягає у формуванні судової влади, яка буде відповідати правовим цінностям, закріпленим у міжнародних стандартах прав людини. Таким чином, важливо встановити основи для принципово нового підходу до особи в судочинстві, відповідно до вимог правової та демократичної держави. [8, с. 45-46].

Слід підкреслити, що станом на сьогодні науковці не мають єдиної думки щодо сутності реалізації влади [9, с. 106], її функціонального призначення та форм [10]. Зазначене, у свою чергу, свідчить про складність і багатовимірність цього явища, а також про важливість урахування різних аспектів у його аналізі.

Реалізація прямої влади народу (таке формулювання застосовує О.В.Скрипнюк) передбачає, що суб'єктом і об'єктом управління є сам народ. Таке правління народу здійснюється через безпосереднє вираження його волі щодо всіх питань суспільно-політичного життя [11].

Н. Максименцева визначає реалізацію влади народу як право народу та принцип здійснення його влади як носія суверенітету [12]. Аналогічно, пряму участь народу в реалізації судової влади можна розглядати як прояв цього ж принципу, де народ виступає безпосереднім суб'єктом, що здійснює правосуддя через різні форми залучення, підтверджуючи принцип народного суверенітету на практиці.

А. Баштанник під поняттям «механізми реалізації державної влади» пропонує розуміти «внутрішню структурну єдність інституціональних, організаційно-правових та адміністративних засобів, форм та методів у системі реалізації державної влади, раціональне поєднання яких на основі системного підходу дозволяє змінити звичайне регламентування поведінки об'єктів і суб'єктів управління на регулюючий вплив суб'єкта щодо суспільних відносин, що виникають у процесі реалізації державної влади». Аналізуючи реалізацію державної влади, як зауважує вчена, треба враховувати, що вона ґрунтується на інноваційних принципах, серед яких поєднання конституційних процедур та соціального управління, розвиток демократичних принципів, інституціоналізація громадського впливу, об'єктивність і доступ-

ність інформації, раціональна організація державного апарату, планування, професійна кадрова політика, гарантія законності та контроль за виконанням законів [13, с.4, 5].

У своєму дисертаційному дослідженні С. Фоміцька досліджує поняття «реалізація виконавчої влади» та зауважує, що воно тісно пов'язане з терміном «державне управління», оскільки виступає формою або способом реалізації влади. Такі підходи до визначення одного й того самого поняття об'єднують філософські категорії: форму як специфіку існування змісту, і спосіб як порядок використання сил і ресурсів [14, с. 6-7].

Подібно до державного управління, судова влада має різні підходи до свого визначення у контексті філософських концептів «форма» та «спосіб». Форма, в даному контексті, розглядається крізь призму існування змісту судової влади та включає структуру судової системи, організацію судових органів, а також процесуальні норми, за якими здійснюється судочинство. Іншими словами, форма визначає, як структуровані різні елементи судової влади, і як вони взаємодіють між собою.

Спосіб, з іншого боку, є порядком застосування сил і ресурсів судової системи та передбачає конкретні методи і засоби, за допомогою яких судова влада реалізується на практиці, зокрема, механізми розгляду судових справ та прийняття судових рішень, виконання судових вироків, а також способи забезпечення незалежності і неупередженості судової системи.

Таким чином, розгляд судової влади через призму форми і способу дозволяє глибше зрозуміти, як ця влада функціонує і реалізується. Форма судової влади забезпечує її структурну цілісність і організаційну стабільність, тоді як спосіб реалізації визначає ефективність і дієвість її застосування. Синергія цих компонентів забезпечує цілісне розуміння судової влади як невід'ємного елемента правової системи у демократичній державі.

Висновки. Реалізація судової влади — це процес виконання судовими органами свого функціонального призначення, котрий передбачає правосуддя, судовий контроль, судове самоврядування та участь народу через різні форми залучення. Так, судова влада має специфічні функції, які визначають її роль у системі державно-владних органів. До прикладу, правосуддя безперечно є основною формою реалізації судової влади, котра передбачає різні види судочинства (конституційне, цивільне, кримінальне, адміністративне тощо), а участь у реалізації судової влади є серед іншого закріпленою у Конституції України через інститут суду присяжних, котрий у свою чергу є відображенням принципу народного суверенітету та визнання народу повноцінним суб'єктом державної влади.

Література:

1. Рисін О.О. Судовий контроль як особлива конституційна форма реалізації судової влади України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 22. 2003.
2. Завидняк В.І. Формування правових позиції-форма реалізації судової влади в кримінальному судочинстві України. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 1. 2017. С. 93-97.
3. Москвич Л.М. Ефективність та справедливність судової системи. *Вісник Верховного Суду України*. 2009. № 8(108).
4. Глущенко С.В. Вищі спеціалізовані суди в системі судової влади України : автореф. дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.10. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків. 2015. 490 с.
5. Пенцов М.В. Функції судової влади в Україні та країнах СНД. *Форум права*. 2014. № 2. С. 358–363.
6. Морфологія культури: тези, тезаурус, ред. проф. В.О. Лозового. Харків. Право. 2007. 384 с.
7. Гуменний О.І. Судова влада як арбітр між державою та суспільством. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2016. № 2(14). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hoiids.pdf> (дата звернення: 08.08.2024).
8. Туркіна І.Є. Конституційні засади судової влади в Україні: теоретичний аналіз. *Вісник Академії митної служби України. Сер.: Державне управління*. 2. 2011. С. 41-46.
9. Фоміцька Н.В. Концептуальні засади поділу та реалізації влади. *Актуальні проблеми державного управління*. 2. 2009. С. 98-107.
10. Чернишова Н.В. Судова влада в Україні : навч. посіб. Київ. Центр учбової літератури. 2011. 104 с.
11. Скрипнюк О.В. Демократія: Україна і світовий вимір (концепції, моделі та суспільна практика). Київ, Логос. 2006. С. 126.
12. Максименцева Н.О., Максименцев М.Г. Політичні маніпуляції під час виборчого процесу як загроза політичної безпеки та реалізації влади народу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 3. 2023. С. 11-19.
13. Баштанник А.Г. Реалізація влади в системах публічного адміністрування: постановка проблеми. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 1(19). 2018. С. 1-14.
14. Фоміцька Н.В. Реалізація державної влади на територіальному рівні: автореф. Дис. на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління. Спеціальність 25.00.01 – теорія та історія державного управління. Харків. 2007. 17 с.

References:

1. Rysin, O.O. (2003). Sudovyi kontrol yak osoblyva konstytutsiina forma realizatsii sudovoi vlady Ukrainy [Judicial control as a special constitutional form of exercise of judicial power of Ukraine]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav - Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, 22 [in Ukrainian].
2. Zavydniak, V.I. (2017). Formuvannia pravovykh pozytsii-forma realizatsii sudovoi vlady v kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy [Formation of legal positions - a form of exercise of judicial power in the criminal justice system of Ukraine]. *Mizhnarodnyi yurydychnyi visnyk: aktualni problemy suchasnosti (teoriia ta praktyka) - International Legal Bulletin: Current Problems of Modernity (Theory and Practice)*. 1, 93-97 [in Ukrainian].
3. Moskvych, L.M. (2009). Efektyvnist ta spravedlyvist sudovoi systemy [Efficiency and fairness of the judicial system]. *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy - Bulletin of the Supreme Court of Ukraine*. 8 (108) [in Ukrainian].

4. Hlushchenko, S.V. (2015). Vyshchi spetsializovani sudy v systemi sudovoi vlady Ukrainy [Higher specialized courts in the judicial system of Ukraine]. Extended abstract of Doctor's thesis. Kharkiv: Natsionalnyi yurydychnyi universytet imeni Yaroslava Mudroho [in Ukrainian].
5. Pientsov, M.V. (2014). Funktsii sudovoi vlady v Ukraini ta krainakh SND [Functions of the judiciary in Ukraine and the CIS countries]. *Forum prava - Law forum*. 2, 358-363 [in Ukrainian].
6. Lozovyi, V.O. (2007). Morfolohiia kultury: tezy, tezaurus [Morphology of culture: theses, thesaurus]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
7. Humennyi, O.I. (2016). Sudova vlada yak arbitr mizh derzhavoiu ta suspilstvom [The judiciary as an arbiter between the state and society]. *Chasopys Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Pravo» – Journal of the National University "Ostroh Academy". "Law" series*, 2 (14). Retrieved from <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hoidts.pdf> [in Ukrainian].
8. Turkina, I.Ie. (2011). Konstytutsiini zasady sudovoi vlady v Ukraini: teoretychnyi analiz [Constitutional principles of judicial power in Ukraine: theoretical analysis]. *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Ser.: Derzhavne upravlinnia - Bulletin of the Academy of the Customs Service of Ukraine. Ser.: State administration*. 2, 41-46 [in Ukrainian].
9. Fomitska, N.V. (2009). Kontseptualni zasady podilu ta realizatsii vlady [Conceptual principles of separation and implementation of power]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia - Actual problems of public administration*. 2, 98-107 [in Ukrainian].
10. Chernyshova, N.V. (2011). Sudova vlada v Ukraini : navch. posib [Judiciary in Ukraine: academic manual]. Kyiv: Center of educational literature. [in Ukrainian].
11. Skrypniuk, O.V. (2006). Demokratsiia: Ukraina i svitovyi vymir (kontseptsii, modeli ta suspilna praktyka) [Democracy: Ukraine and the global dimension (concepts, models and social practice)]. Kyiv: Lohos. [in Ukrainian].
12. Maksimentseva, N.O. & Maksimentsev, M.H. (2023). Politychni manipuliatsii pid chas vyborchoho protsesu yak zahroza politychnoi bezpeky ta realizatsii vlady narodu [Political manipulation during the election process as a threat to political security and the exercise of people's power]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia «Yurydychni nauky» - Scientific Bulletin of Kherson State University. Series «Legal Sciences»*. 3, 11-19 [in Ukrainian].
13. Bashtannyk, A.H. (2018). Realizatsiia vlady v systemakh publichnoho administruvannia: postanovka problemy [Implementation of power in public administration systems: problem statement]. *Publichne administruvannia: teoriia ta praktyka - Public administration: theory and practice*. 1 (19), 1-14 [in Ukrainian].
14. Fomitska, N.V. (2007). Realizatsiia derzhavnoi vlady na terytorialnomu rivni [Implementation of state power at the territorial level]. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].